

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Demográfia és Szociológia Doktori Iskola
Demográfia Doktori Program

**A gyermeküket egyedül nevelő szülők
életkörülményeinek vizsgálata objektív és szubjektív
mutatók segítségével a magyar cenzusok adatai
alapján**

Hogyan befolyásolja a párkapcsolat és a gyermeknevelés a szubjektív
jól(l)étet?

PhD disszertáció tézisei

Témavezető:
Dr. habil. Füzér Katalin

Készítette:
Rövid Irén

Pécs, 2020

Tartalom

A kutatás témája, relevanciája.....	3
A kutatás elméleti keretei	5
Adatok és módszerek.....	6
Kutatási kérdések, hipotézisek	9
Kutatási eredmények	11
Összegzés	17
Felhasznált irodalom	18
A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk	19

A kutatás témája, relevanciája

Az 1960-as évek óta jelentősen megváltozott a családok összetétele Európában. Míg a házasságon alapuló, hagyományos családforma vesztett a súlyából, addig az alternatív együttélési formák egyre elterjedtebbé váltak, sokszínűbbé téve a családformákat. Bár az európai országok családstruktúrája között vannak különbségek, mégis az utóbbi évtizedekben a házasságban élők száma valamennyi esetben csökkent, ugyanakkor egyre többen élnek élettársi kapcsolatban, vállalnak gyermeket házasságon kívül is. A párkapcsolatok instabilitásával párhuzamosan nőtt az egyszülős és a mozaik családok, valamint a látogató kapcsolatban élők aránya is (Monostori 2013, 2015, Harcsa–Monostori 2014). Továbbá többek között a házasságkötés halasztása, a válási arányszám és a várható élettartam emelkedése miatt (DePaulo–Morris 2005, Cockrum–White 1985, Harcsa–Monostori 2014) egyre többen élnek egyedül (Földházi 2008, Harcsa–Monostori 2014, Monostori 2013, 2015, Monostori–Murinkó 2018, Schadt–Pótó 2014, Somlai 1999, 2002, Spéder 2005a, 2005b, 2007, Spéder–Kamarás 2008, Tóth 2006, Sobotka–Toulemon 2008).

Bár a házasságban élők száma és aránya az utóbbi évtizedekben csökkent, a magyar népesség 36%-a továbbra is házasságon alapuló párkapcsolatban, 9,9%-a pedig élettársi kapcsolatban élt hazánkban a 2016. évi mikrocenzus adatai szerint. Míg az előbbiek aránya 8,9 százalékponttal mérséklődött, addig utóbbiaké 7,4 százalékponttal nőtt 1990 és 2016 között. A gyermeküket egyedül nevelő szülők aránya ugyanebben az időszakban 4,3-ról 5,1%-ra, az egyedülállóké – a külön háztartásban egyedül élőké – pedig 9,1-ről 12%-ra emelkedett (KSH 2018). A kutatási téma fontosságát jelzi az is, hogy az OECD (2011) jelentése szerint 2025–2030-ra az egyszülős családok aránya Németország kivételével várhatóan valamennyi OECD-tagországban tovább emelkedik majd. Érdeemes arra is felhívni a figyelmet, hogy egyszülős család nem új jelenség, korábban elsődlegesen özvegyülés révén jött létre, a gyakori

újránházassodások miatt azonban nem álltak fenn sokáig (Phillips 2004, idézi Földházi 2008).

A dolgozat a 20–49 éves magánháztartásban élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálta objektív és szubjektív mutatók segítségével. A doktori kutatómunka arra is különös hangsúlyt fektetett, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőkre vonatkozó adatokat összehasonlítsa az azonos korú gyermeket nevelő, házasságban vagy élettársi kapcsolatban élők, a gyermektelen házaspárok vagy élettársak, valamint a szinglik jellemzőivel.

A dolgozat azon a feltételezésen alapult, hogy az aktuális párkapcsolat léte, annak formája, vagy éppen hiánya szignifikáns hatást gyakorol az életkörülmények szubjektív megítélésére (Cargan 1981, DePaulo–Morris 2005, Diener et al. 1999, Haller–Hadler 2006, Hertel et al. 2007, Hradil 1995, 2003, Ho 2015, Shapiro–Keyes 2008, Verbakel 2012). A párkapcsolat mellett a gyermek léte, nem léte a háztartásban is jelentős szerepet tölt be a szubjektív jóllét szempontjából (Nelson–Coffey 2019, Balbo–Arpino 2016, Molnár–Kapitány 2014, Radó 2019). Az e területen zajló, korábbi kutatások tapasztalatai alapján azt feltételeztem, hogy mindkét, előbb említett tényező pozitívan befolyásolja az életminőséget. A nemek közötti különbségek vizsgálatára is különös hangsúlyt fektetek, hiszen bár továbbra is túlnyomó többségében nők nevelik egyedül a gyermeküket (gyermeküket), az egyedül nevelő apák aránya is nőtt az utóbbi évtizedekben, ennek ellenére utóbbiak szubjektív jóllétéről mindezidáig kevés elemzés született (OECD 2011). A dolgozat mintegy hiánypótló jelleggel arra vállalkozik, hogy részletesen elemezze nemcsak az egyedül nevelő anyák, hanem az apák szubjektív életkörülményeit is.

A kutatás elméleti keretei

A dolgozat elméleti kiindulópontját a családformák pluralizációjának tétele, valamint a második demográfiai átmenet elmélete jelentette. A családszerkezetben végbement változások ugyanis – egyes kutatói vélemények szerint – bár némi időbeli eltéréssel, de követik a második demográfiai átmenet koncepciója által jelzett folyamatok ütemét (Harcza-Monostori 2014, Vaskovics 2014). Továbbá azok a korábbi kutatások eredményei is fontos támpontként szolgáltak, melyek az egyszülős családdá válás demográfiai meghatározottságát hangsúlyozzák.

A családformák változására a volt szocialista országokban valamelyest később került sor, mint a többi európai országban. A dolgozat éppen ezért nemcsak arra törekedett, hogy bemutassa a hazánkban végbement folyamatok alakulását, hanem arra is, hogy nemzetközi összehasonlítást nyújtson. A 2000–2001., valamint a 2011. évi népszámlálás adatait felhasználva ismertette a gyermeküket egyedül nevelő szülők népességén belüli arányát az Európai Unió tagállamaiban. Míg az előbbieket Sobotka és Toulemon (2008) számításain alapultak, és a 20–44 éves nőkre vonatkoztak, addig a 2011. évi népszámlálás alapján közölt adatok az Eurostat cenzusok adatait tartalmazó alkalmazásából származott, amely mindenkit egyedül nevelő szülők közé sorolt, aki egyedül élt nőtlen, hajadon családi állapotú gyermekével (gyermekével). A kutatási téma relevanciáját jelző, mindegyik előbb említett adatfelvétel rámutatott arra, hogy a magyar népesség egy jelentős része egyedül nevelte a gyermekét (gyermekét) a cenzusok eszmei időpontjában, hiszen a 2011. évi népszámlálás alapján számított magyarországi érték a 7. legmagasabb volt az uniós tagállamok közül.

Adatok és módszerek

Bár az egyszülős családforma, melyet a longitudinális kutatások tapasztalatai alapján a kialakulás-működés-megszűnés dinamikája jellemez (Földházi 2008, Monostori 2013, 2015, Harcsa-Monostori 2014), nem tekinthető statikus jelenségnek, mégis annak keresztmetszeti adatokkal történő vizsgálata nélkülözhetetlen a kutatási probléma minél szélesebb körű bemutatásához, értelmezéséhez. A disszertáció mindkét adatforrást egyaránt fontosnak tartja, azonban azokhoz az elemzésekhez csatlakozik egy sajátos megközelítési móddal, amelyek elsősorban olyan keresztmetszeti adatokra épülnek, mint a tízévente sorra kerülő 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a háztartások 10%-os mintáján megvalósuló 2016. évi mikrocenzus (Vörös-Kovács 2013, Csiszérné Palkó et al. 2015).

Az összefüggések vizsgálatához részben Verbakel (2012) nyomán egy úgynevezett párkapcsolati, gyermeknevelési státusz változót hoztam létre („current partnership status” Verbakel 2012: 206.), amely a dolgozatban felhasznált állományok keresztmetszeti jellegéből adódóan azt az aktuális állapotot tükrözi, amely a censusok eszmei időpontjában jellemezte a vizsgált népességet. A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz változó kialakítása során a családi állást, azaz a családban betöltött szerepet is figyelembe vettem, valamint azt is pontosan meghatároztam, kit tekintek a kutatás során gyermeknek. Az előbbiek alapján az alábbi hat kategóriát hoztam létre a hipotézisek teszteléséhez.

1) Házas- és élettárs nélkül élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők:

Azok az apa, anya, vagyis gyermekével egyedül élő szülő családi állású személyek, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában 25 évesnél fiatalabb, nem foglalkoztatott gyermeket neveltek. Olyan háztartásban éltek, ahol a szülőn és a gyermekén, gyermekeken kívül más személy nem tartozott a

háztartáshoz, valamint az egyedül nevelő szülőnek nem volt külön háztartásban élő élettársa.

2) Házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelők:

A férj, feleség családi állású személyek közül a személyek tartoznak ebbe a kategóriába, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában házas családi állapotúak voltak, együtt éltek a házastársukkal, 25 éven aluli, nem foglalkoztatott (eltartott, munkanélküli, egyéb inaktív) gyermeket neveltek.

3) Élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők:

Az élettárs családi állású, 25 éven aluli, nem foglalkoztatott gyermeket nevelő személyek tartoznak ide, családi állapottól függetlenül.

4) Házastársukkal élő gyermektelenek:

Azokat értve alatta, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában férj, feleség családi állásúak voltak, együtt éltek a házastársukkal, azonban nem se élveszületett, se velük élő, örökbefogadott, nevelt gyermekük.

5) Élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek:

Azok, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában élettársi kapcsolatban éltek, nem volt se élveszületett, se velük élő, örökbefogadott, nevelt gyermekük.

6) Szinglik:

A szinglik közé azokat a személyeket soroltam, akik a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában egyedül éltek, nem volt se élettársuk, se élve született vagy nevelt gyermekük.

A szubjektív életkörülmények alakulását az étellel való elégedettségen, a boldogság megélésének gyakoriságán, valamint a szokásos kiadások fedezésének megítélésén keresztül vizsgáltam. Míg az elsőt egy 0-tól 10-ig terjedő skálán mérték, addig a másik kettő szemügyre vételéhez pedig nominális mérési szintű, kategoriális változók álltak a rendelkezésünkre. Az étellel való elégedettséget befolyásoló tényezőket lineáris regresszióval, a boldogság és a szokásos kiadások megítélésére gyakorolt hatásokat pedig logisztikus regresszióval elemeztem.

A boldogság megélésével kapcsolatban a logisztikus regressziós modellek kialakításához az alábbi kétértékű (0 és 1 értéket tartalmazó) dummy változót hoztam létre, melyek jelentése a következő:

- 1 – mindig vagy többnyire **boldog** (1: mindig, 2: többnyire);
- 0 – mindig vagy többnyire **nem boldog** (3: időnként, 4: ritkán, 5: soha).

Ahhoz, hogy a szokásos havi kiadások megítélésének fedezését logisztikus regresszióval vizsgálhassuk, a boldogsághoz hasonlóan egy kétértékű dummy változót alakítottam ki, amely az alábbi változóértékek 0 és 1 értékre történő átranzformálásával keletkezett:

- 1 – **nehézségek árán** (1: nagy nehézségek árán, 2: nehézségek árán, 3: kisebb nehézségek árán);
- 0 – **nem nehézségek árán**, könnyen (4: viszonylag könnyen, 5: könnyen, 6: nagyon könnyen).

Kutatási kérdések, hipotézisek

A doktori kutatómunka többek között arra kereste a választ, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz meghatározza-e az étellel való elégedettséget, a boldogság megélésének gyakoriságát, valamint annak az esélyét, hogy valaki nehézségek árán tudja fedezni a szokásos havi kiadásait. Amennyiben igen, hogyan jellemezhetjük a gyermeküket egyedül nevelő szülőket a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyhez képest? Mely tényezők befolyásolják az étellel való elégedettség alakulását, a boldogság, valamint az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését a teljes, dolgozatban vizsgált 20–49 éves népesség, valamint az egyedül nevelő szülők esetében?

Élettel való elégedettség:

- H₁: Bár az étellel való elégedettséget több tényező is befolyásolja, a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz is szignifikáns hatást gyakorol annak alakulására. Leginkább a házasságban élő, gyermeket nevelők elégedettek az életükkel, őket követik az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők, a házasságban, majd az élettársi kapcsolatban élő gyermektelenek, a szinglik, végül pedig a gyermeküket egyedül nevelő szülők.
- H₂: A teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan, az egyedül nevelő szülők esetében is megfigyelhető, hogy minél magasabb társadalmi státuszba tartozik valaki (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek), valamint minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik, annál inkább elégedett az életével.

Boldogság megítélése:

- H₃: A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorol a boldogság megélésének esélyére. A gyermeküket egyedül nevelő

szülőknek kisebb az esélyük arra, hogy a mindig vagy többnyire boldogok közé tartozzanak, mint a párkapcsolatban élő, gyermeket nevelő, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.

H₄: A boldogság esélye éppúgy, mint a teljes 20–49 éves népesség, az egyedül nevelő szülők esetében is az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan emelkedik, továbbá a magasabb társadalmi státuszba tartozóknak (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) is nagyobb esélyük van a boldogságra.

Szubjektív anyagi, jövedelmi helyzet:

- H₅: Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz is jelentősen meghatározza. A gyermeküket egyedül nevelő szülők nagyobb eséllyel tudják nehézségek árán fedezni a szokásos havi kiadásait, mint a párkapcsolatban élő gyermeket nevelők, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.
- H₆: A gyermeküket egyedül nevelő szülők közül, a teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan, a felsőfokú végzettségűek, valamint a magasabb társadalmi státuszú személyek (vállalkozók; vezetők, menedzserek, szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) kisebb eséllyel tartoznak azok közé, akiknek nehézséget okoz a havonta felmerülő költségek kifizetése.

Kutatási eredmények

Bár a dolgozat nemcsak a gyermeküket egyedül nevelő szülők, hanem a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelő és a párkapcsolatban élő gyermektelenek, valamint a szinglik jellemzőinek bemutatását is fontosnak tartotta, mégsem törekedett arra, hogy teljes képet adjon a 20–49 éves népesség életkörülményeiről. Ugyanis a kutatás olyan, korábban már részletezett, sajátos fogalmi lehatárolásokra épült, melyek következtében az előbb említett korcsoport egy része nem tartozott a célcsoportba. Az általam vizsgált személyek a 20–49 éves magánháztartásban élők 65%-át tették ki a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján.

A dolgozat részletesen elemezte a magánháztartásban élő, 20–49 éves népesség főbb társadalmi, területi jellemzőit párkapcsolati, gyermeknevelési státuszonként, nemek szerinti bontásban, majd az életkörülményeinek vizsgálatára helyezte a hangsúlyt. A kutatási eredményekből megtudhattuk, hogy míg a házastársukkal együtt élő, gyermeket nevelő személyek száma és népességen belüli aránya 2001 és 2016 között évtizedről évtizedre csökkent, addig az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelőké nőtt. Bár a gyermeküket egyedül nevelő szülők száma ugyanebben az időszakban folyamatosan csökkent, még így is a népesség 4,9%-a, mintegy 196 ezer fő, döntő többségében nő nevelte egyedül a gyermekét (gyermekét) a 2016. évi mikrocenzus eszmei időpontjában. Míg a házastársukkal együtt élő, gyermektelen személyek száma 2001 és 2016 között 319-ről 241 ezerre csökkent, addig a gyermektelen élettársaké és a pár és gyermek nélkül élő szingliké emelkedett 2001-hez képest.

A leíró jellegű statisztikai adatok alapján többek között megállapíthattuk, hogy leginkább a házastársukkal élő, gyermektelen személyek voltak elégedettek az életükkel, őket a követték a rangsorban a gyermeket nevelő házastársak, a gyermektelen élettársak, a szinglik, az élettársi kapcsolatban élő gyermeket nevelők, majd végül a gyermeküket egyedül nevelő szülők.

Az étellel való elégedettségre vonatkozó első hipotézisem tehát csak részben igazolódott be, hiszen bár a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorolt az elégedettségre, az átlagértékek szerinti rangsor nem az általam előzetesen feltételezettek szerint alakult: nem a gyermeket nevelő házastársak, hanem a házasságban élő gyermektelenek voltak a leginkább elégedettek az életükkel, akiket a gyermektelen élettársak követtek, nem pedig az élettársi kapcsolatban élő gyermeket nevelő élettársak.

Az étellel való elégedettség alakulását az iskolai végzettség, valamint a társadalmi státusz is jelentősen befolyásolta. A leíró statisztikai adatokból többek között azt láthattuk, hogy az iskolázottság szintjével párhuzamosan az elégedettség mértéke is emelkedett, ez alól csak a gyermeküket egyedül nevelő apák jelentettek valamelyest kivételt. Az átlagértékekben megfigyelhető emelkedő tendencia körükben az érettségizetteket követően megtorpant, a felsőfokú végzettségükre jellemző érték elmaradt az érettségizettekéétől. Az étellelégedettség a társadalmi státusszal is összefüggést mutatott, ugyanakkor a gyermeküket egyedül nevelő apák és anyák szinte mindegyik társadalmi státusz esetén alacsonyabb átlagértékkel rendelkeztek, mint a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozók.

A második, étellelégedettséggel kapcsolatos hipotézisem is csak részben állta meg a helyét, hiszen az egyedül nevelő apák esetében nem a felsőfokú végzettségük rendelkeztek a legmagasabb átlagértékkel, hanem az érettségizettek. A többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak és nők esetében igazolódott az a feltételezésem, hogy az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkezők étellelégedettsége magasabb az alacsonyabb végzettségűekénél. A társadalmi státusszal kapcsolatban megállapítható, hogy a feltételezésemnek megfelelően a magasabb (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb inaktívok) társadalmi státuszúak összességében többnyire elégedettebbek voltak, mint a többi csoport tagjai. A gyermeküket

egyedül nevelő apák ebben az esetben is némi kivételt jelentenek, hiszen az egyik legalacsonyabb átlagérték (4,30) körükben a vezetőket, menedzsereket jellemezte.

Összességében megállapítható, hogy a mindig vagy többnyire boldogok aránya a gyermektelen élettársak esetében volt a legmagasabb, a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében pedig a legalacsonyabb. Utóbbiak esetében a nemek között is jelentős különbség mutatható ki, hiszen az egyedül nevelő anyák nagyobb része volt mindig vagy többnyire boldog, mint az ugyanebbe a párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozó férfiak. Továbbá a dolgozat célcsoportjának számító, teljes 20–49 éves népességre vonatkozó logisztikus regressziós modell alapján többek között azt láthattuk, hogy a házastársukkal élő, gyermektelenek kivételével mindegyik kategória jelentősen befolyásolta a boldogság esélyét. A házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermektelen élettársaknak nagyobb, a többi párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozónak kisebb volt az esélye arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. A párkapcsolati, gyermeknevelési státusz a végső, minden magyarázó változót tartalmazó modellben is jelentős hatást gyakorolt a boldogság esélyére a 20–49 éves népesség körében: a gyermektelen élettársakat leszámítva, mindegyik státuszba tartozónak kisebb esélye volt a boldogságra, mint a gyermeket nevelő házasoknak. Az első hipotézisem, miszerint a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz szignifikáns hatást gyakorol a boldogság megélésének gyakoriságára, helytállónak bizonyult.

Az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan a mindig vagy többnyire boldogok aránya is emelkedett a 20–49 éves népesség körében. Azonban míg a gyermeküket egyedül nevelő anyákra is ez az emelkedő tendencia volt jellemző, addig az egyedül nevelő apáknál az érettségizettek rendelkeztek a legalacsonyabb, a felsőfokú végzettségűek a legmagasabb arányszámokkal. A logisztikus regressziós modell alapján, minden tényező hatását figyelembe véve,

megállapítottuk, hogy a teljes 20–49 éves népesség esetében az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan annak az esélye is emelkedik, hogy valaki mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. Ezzel szemben az egyedül nevelő szülőknél bár a legfeljebb általános iskolai végzettségűekhez képest mindegyik esetben magasabb volt a boldogság esélye, az érettségizetteké magasabb volt a felsőfokú végzettségűekénél. A mindig vagy többnyire boldogok aránya társadalmi státuszonként is különbséget mutatott: a magasabb státuszú (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) személyek nagyobb része érezte magát ugyanis néhány kivételtől eltekintve mindig többnyire boldognak. Az egyedül nevelő apák ebben az esetben is kivételt jelentenek, hiszen a vezetők, menedzserek rendelkeztek az egyik legalacsonyabb arányszámmal. Továbbá a referenciának tekintett vállalkozókhoz képest szinte mindegyik szignifikáns hatással bíró kategóriába tartozó személynek kisebb esélye volt a boldogságra mindkét népességcsoportnál.

A boldogság esélyére vonatkozó, második hipotézisem az előbb részletezettek értelmében nem nyert teljes mértékben igazolást. Ugyanis bár a teljes 20–49 éves népesség esetében az iskolázottsággal folyamatosan nőtt a boldogság esélye, addig a gyermeküket egyedül nevelőknél ez az emelkedő tendencia az érettségizetteknél megtorpant. Összességében az egyedül nevelő szülők esetében is arra következtethetünk azonban, hogy a felsőfokú végzettségűeknek nagyobb esélyük volt arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezzék magukat, mint a legfeljebb általános iskolai végzettségűeknek. A társadalmi státuszra vonatkozó feltételezésem az egyedül nevelő szülők esetében beigazolódott, a teljes 20–49 éves népesség esetében nem, hiszen a gyermekek, tanulók esélye a boldogságra magasabb volt, mint a vállalkozóknak.

A leíró jellegű kutatási eredményekből arra következtethetünk, hogy a szokásos havi kiadások fedezése leginkább azoknak a személyeknek okozott

problémát, akik gyermeket neveltek. Ugyanis a legmagasabb arányszám mind a két nem esetében a gyermeküket egyedül nevelő szülőknél, a legalacsonyabb pedig a párkapcsolatban élő, gyermeket nem nevelőknél, valamint a szingliknél figyelhető meg. A teljes 20–49 éves népességre vonatkozó logisztikus regressziós modellek alapján azt is megállapíthatjuk, hogy amennyiben csak a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatását vizsgáljuk, a többi magyarázó változóét kontroll alatt tartjuk, a gyermeket nevelő házastársakhoz képest az egyedül nevelő szülők és az élettársi kapcsolatban élő, gyermeket nevelők 1-nél nagyobb, a többi kategóriába tartozónak annál kisebb esélyhányadossal rendelkeztek. Valamennyi, dolgozatban vizsgált tényezőt bevonva a modellbe, azt tapasztalhattuk, hogy az egyedül nevelő szülőknél és a gyermeket nevelő élettársaknak továbbra is nagyobb esélyük volt arra, hogy a szokásos, havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat nehézségek árán tudják fedezni.

Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésével foglalkozó, a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz hatására fókuszáló első hipotézisem bizonyítást nyert. Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélését jelentősen befolyásolta a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz: arányaiban leginkább a gyermeküket egyedül nevelő szülőknél jelentett nehézséget a szokásos havi kiadások fedezése, legkevésbé pedig a gyermeket nem nevelő, párkapcsolati, gyermeknevelési státuszú személyeknek, illetve a szingliknek. A hipotézis helytállóságát jelezheti az is, hogy a házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermeküket egyedül nevelő szülőknél volt a legnagyobb esélye arra, hogy a havonta felmerülő költségeket nehézségek árán tudják rendezni.

A hatások külön-külön történő vizsgálata során, a leíró jellegű kutatási eredmények szerint a párkapcsolati, gyermeknevelési státusztól és nemtől függetlenül az iskolai végzettség szintjének emelkedésével csökken azoknak az aránya, akik számára nehézséget jelent a havonta előforduló költségek rendezése. A dolgozat célcsoportjának tekintett, teljes 20–49 éves népesség,

valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők körében lefuttatott logisztikus regressziós modellek alapján is azt tapasztalhattuk, hogy az iskolai végzettség szintjének emelkedésével fokozatosan csökken annak az esélye, hogy valaki azok közé tartozzon, akiknek a szokásos havi kiadások fedezése nehézséget jelent. Továbbá többnyire a magasabb (vállalkozók; vezetők, menedzserek; szakértők, értelmiségiek; egyéb szellemiek) társadalmi státuszúak kisebb részének jelentett problémát a szokásos havi kiadások rendezése, mint a rendszeres jövedelmet biztosító munkával nem rendelkezőknek, az inaktívak közé sorolható személyeknek. A referenciának tekintett vállalkozókhöz képest a többi kategóriába tartozóknak – a teljes 20–49 éves népességhez hasonlóan – a gyermeküket egyedül nevelő szülők esetében is nagyobb volt az esélyük arra, hogy problémába ütközzön a havonta előforduló költségek kifizetése.

Az anyagi, jövedelmi helyzet szubjektív megítélésére vonatkozó, második hipotézisem az előbb részletezettek értelmében csak részben állta meg a helyét. Ugyanis annak az esélye, hogy valaki a havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat nehézségek árán tudja rendezni, az iskolai végzettség emelkedésével mind a teljes 20–49 éves népesség, mind az egyedül nevelő szülők esetében fokozatosan csökkent. Ezzel szemben a társadalmi státusszal kapcsolatos előzetes megállapításom meglátásom szerint beigazolódt, hiszen a magasabb társadalmi státuszúak közül arányaiban kevesebben válaszolták azt, hogy problémát jelent a számukra a szokásos havi kiadások fedezése, valamint a vállalkozókhöz képest mindegyik kategóriánál 1-nél nagyobb esélyhányados található mind a teljes 20–49 éves népességnél, mind az egyedül nevelők esetében.

Összegzés

A dolgozat a 20–49 éves, magánháztartásban élő, gyermeküket egyedül nevelő szülők életkörülményeit vizsgálta objektív és szubjektív mutatók segítségével a 2001. és a 2011. évi népszámlálás, valamint a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján. Elsősorban azon a feltételezésen alapult, hogy a párkapcsolat léte, formája vagy hiánya, illetve az, hogy a háztartásban nevelnek-e gyermeket jelentős hatást gyakorol a szubjektív életkörülményekre.

A kutatás során többek között arra a következtetésre jutottam, hogy a párkapcsolati, gyermeknevelési státusz nemcsak az élettel való elégedettség alakulására gyakorol szignifikáns hatást, hanem a boldogságra, valamint annak esélyére is, hogy valakinek nehézséget okozzon a szokásos havi kiadások fedezése. Míg a házastársukkal élő gyermektelenek voltak a leginkább, addig a gyermeküket egyedül nevelő szülők pedig a legkevésbé elégedettek az életükkel. A házasságban élő, gyermeket nevelőkhöz képest a gyermektelen élettársak kivételével, mindegyik párkapcsolati, gyermeknevelési státuszba tartozónak kisebb volt az esélye arra, hogy mindig vagy többnyire boldognak érezze magát. Továbbá az is látható volt, hogy a havi rendszerességgel felmerülő kiadásokat is nagyobb eséllyel tudták nehézségek árán fedezni azok, akik egyedül nevelték a gyermeküket (gyermeküket), mint a párkapcsolatban élő, gyermeket nevelők, a gyermektelen házas- és élettársak, valamint a szinglik.

A kutatási eredmények alapján arra következtethetünk, hogy nemcsak a párkapcsolat léte vagy hiánya, hanem annak formája is meghatározza mind a három szubjektív mutató alakulását, illetve a gyermeknevelés hatása is szignifikánsnak tekinthető. A párkapcsolat és a gyermeknevelés együttes hatását tükröző párkapcsolati, gyermeknevelési státusz elnevezésű változó hasznos viszonyítási pontot jelenthet a témában zajló, további kutatások számára.

Felhasznált irodalom

- Balbo, N. – Arpino, B. (2016): The Role of Family orientations in shaping the effect of fertility on subjective well-being: A propensity score matching approach *Demography* 53: 955–978.
- Cargan, L. (1981): Singles: An Examination of Two Stereotypes *Family Relations*, 30 (3): 377–385.
- Cockrum, J. – White, P. (1985): Influences on the Life Satisfaction of Never-Married Men and Women *Family Relations* 34 (4): 551–556.
- Csiszérné Palkó, R. – Csöszné Seres, I. – Fejes, L. – Kása, K. – László, D. – Nagyné Takács, T. – Restyánszkiné Jaczkó, V. – Rövid, I. – Szekeres, J. – Varsányi, T. – Vigné Cseh, M. – Vörös, Cs. (2015): *2011. évi népszámlálás. A családtípusok jellemzői* Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.
- DePaulo, B.M. – Morris, W.L. (2005): Singles in Society and in Science *Psychological Inquiry* 16 (2-3): 57–83.
- Diener, E. – Suh, E.M. – Lukas, R.E – Smith, H.L. (1999): Subjective Well-Being: Three Decades of Progress *Psychological Bulletin* 125 (2): 276–302.
- Haller, M. – Hadler, M. (2006): How Social Relations and Structures Can Produce Happiness and Unhappiness: An International Comparative Analysis *Social Indicators Research* 75 (2): 169–216.
- Harcza, I. – Monostori, J. (2014): Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon In: Kolosi, T. – Tóth, I. Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 2014* pp. 83–109. TÁRKI, Budapest.
- Hertel, J. – Schütz, A. – DePaulo, B.M. – Morris, W.L. – Stucke, T.S. (2007): She’s single, so what? *Zeitschrift für Familienforschung* 19 (2): 139–158.
- Ho, J-H. (2015): The problem group? Psychological wellbeing of unmarried people living alone in the Republic of Korea *Demographic Research* 32 (47): 1299–1328.
- Hradil, S. (1995): *Die „Single-Gesellschaft“* Verlag C.H. Beck, München.
- Hradil, S. (2003): Vom Leitbild zum "Leidbild": Singles, ihre veränderte Wahrnehmung und der "Wandel des Wertewandels" *Zeitschrift für Familienforschung* 15 (1): 38–54.
- KSH (2018): *Mikrocenzus 2016. 6. A háztartások és a családok adatai* Budapest.
- Földházi, E. (2008): *Az első házasságkötés után. A párkapcsolatok dinamikája, egyszülős családok kialakulása és megszűnése Magyarországon a 20. század második felében* Ph.D. értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitikai Intézet, Budapest.
- Molnár, Gy. – Kapitány, Zs. (2014): Miért elégedetlenek annyira a magyarok az életükkel? Magyarországon *Közgazdasági Szemle* LXI 637–671.
- Monostori, J. (2013): Az egyszülős családdá válás társadalmi meghatározottsága. *socio.hu*, 22–44.
- Monostori, J. (2015): Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói *Demográfia* 58 (1): 27–56.
- Monostori, J.– Murinkó, L. (2018): 9. Háztartás- és családszerkezet In: Monostori, J.–Őri, P. – Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré 2018. Jelentés a magyar népesség helyzetéről* pp. 177–197. Központi Statisztikai Hivatal Népeségstudományi Kutatóintézet Budapest.
- Nelson-Coffey, S. Katherine – Killingsworth, M. – Layous, K. – Cole, S.W. – Lyubomirsky, S. (2019): Parenthood Is Associated With Greater Well-Being for Fathers Than Mothers *Society for Personality and Social Psychology Inc*, 1–13.
- OECD (2011): *Families are changing Doing Better for Families*.
- Phillips, R. (2004): *Amit Isten összekötött ... A válás rövid története*. Osiris Könyvkiadó, Budapest.

- Radó, M.K. (2019): Tracking the Effects of Parenthood on Subjective Well-Being: Evidence from Hungary *Journal of Happiness Studies*.
- Schadt, M. – Pótó, Zs. (2014): A strukturális változások hatása a nők társadalmi szerepeire és a családszerkezet átalakulására In: Spéder, Zs. (szerk.): *Demográfus Könyvtár 2*. pp. 217–243. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Shapiro, A. – Keyes, C.L.M. (2008): Marital Status and Social Well-Being: Are the Married Always Better Off? *Social Indicators Research* 88 (2): 329–346.
- Sobotka, T. – Toulemon, L. (2008): Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe *Demographic research* 19 (6): 85–138.
- Somlai, P. (1999): A sokféleség zavara: A családi életformák pluralizációja Magyarországon *Demográfia* 42 (1-2): 38–47.
- Somlai, P. (2002): *Húsz év: családi kapcsolatok változásai a 20. század végi Magyarországon* Új Mandátum, Budapest.
- Spéder, Zs. (2005a): Az európai családformák változatossága: párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón *Századvég* 10 (37): 3–47.
- Spéder, Zs. (2005b): Az élettársi kapcsolatok térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez *Demográfia* 48 (3-4): 187–217.
- Spéder, Zs. (2007): The Diversity of Family Structure in Europe *Demográfia* 50 (5) English Edition: 105–134.
- Spéder, Zs. – Kamarás, F. (2008): Hungary: Secular Fertility Decline with Distinct Period Fluctuations *Demographic Research* 19 (18): 599–664.
- Tóth, O. (2006): *Családformák és együttélési minták a mai magyar társadalomban* TÁRKI, Munkaügyi Minisztérium Egyenlő Esélyek Titkársága, Budapest.
- Vaskovics L. (2014): Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben *Szociológiai Szemle* 24 (1): 5–39.
- Verbakel, E. (2012): Subjective Well-Being by Partnership Status and Its Dependence on the Normative Climate. *European Journal of Population* 28 (2): 205–232.
- Vörös Cs. – Kovács M. (2013): A változó család a népszámlálási adatok tükrében *Statisztikai Szemle* 9 (12): 1213–1227.

A disszertáció témájához kapcsolódó publikációk

- Rövid, I. (2020, megjelenés alatt): Olyan jó egyedül? – A szinglik érzelmi állapota, étellel való elégedettsége a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján *Területi Statisztika* 60 (2)
- Rövid, I. (2019): „Hát én immár kit válasszak?” – Pillanatkép a magyarországi szinglikről a népszámlálási adatok alapján In: Kovács, T. – Molnár G. (szerk.): *Fiatalok a Kárpát-medencében a 21. század elején* 50–63., Nemzetstratégiai Kutató Intézet, Budapest.
- Rövid, I. (2018): Pillanatfelvétel a szinglikről – A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján *Területi Statisztika* 58 (3): 302–318.
- Csiszérné Palkó, R. – Csöszné Seres, I. – Fejes, L. – Kása, K. – László, D. – Nagyné Takács, T. – Restyánszkiné Jaczkó, V. – Rövid, I. – Szekeres, J. – Varsányi, T. – Vigné Cseh, M. – Vörös, Cs. (2015): *2011. évi népszámlálás. A családtípusok jellemzői*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.